

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No. | General Publication Number: 2036

FCR Sertifika No. | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Fecr

Yayın No | Publication Number: 1185

Kitap Adı : Bir Hedef Şehir Amorium

Alt Başlık : İstanbul Yolunda İslam-Doğu Roma Mücadelesi

Book Title : A Target City Amorium

Subtitle : The Muslim-Eastern Roman Struggle on the Road to Constantinople

ISBN : 978-625-8910-45-2

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786258910452

Yazar | Author: Hasan Vuran | orcid.org/0000-0002-8865-0870

Kurum | Institution: Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

ROR ID: ror.org/048b6qs33

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book – Monograph

Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 126 (xvi+110)

Yayın Tarihi | Publication Date: Ekim | October 2026

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HBLC1 - Orta Çağ tarihi | Medieval history

BISAC: HIS059000 - Tarih / Bizans İmparatorluğu | History / Byzantine Empire

THEMA: NHWD - Orta Çağ savaş tarihi (barut öncesi savaşlar) | Medieval warfare (pre-dating gunpowder warfare)

LC Classification: DF587 - Bizans İmparatorluğu — Theophilos dönemi, 829–842 | Byzantine Empire — Theophilus, 829–842

DEWEY: 949.5 - Bizans İmparatorluğu tarihi | History of the Byzantine Empire

WoS Category: Tarih | History

WoS Citation Topics Meso: 10.149 - Orta Çağ ve Erken Modern Tarih | Medieval & Early Modern History

WoS Citation Topics Micro: 10.149.881 - Bizans | Byzantium

Scopus Subject Areas: 1202 - Tarih | History

Atıf Bilgisi | Cite as: Vuran, Hasan. *Bir Hedef Şehir Amorium: İstanbul Yolunda İslam-Doğu Roma Mücadelesi*. Ankara: FCR Yayın Ltd.-Fecr, 2026.

© Tüm hakları saklıdır | All rights reserved: FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Bir Hedef Şehir Amorium

İstanbul Yolunda İslam-Doğu Roma Mücadelesi

Hasan VURAN

Ankara 2026

Yazar Hakkında | About the Author

Hasan VURAN

1996 yılında Bursa’da doğdu. İlk ve ortaöğrenimini memleketi Bursa’da tamamladı. 2014 yılında Ahmet Vefik Paşa Anadolu Lisesinden mezun oldu. İlahiyat eğitimine Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde başladı. Üniversite eğitimini daha sonra Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde sürdürerek 2019 yılında buradan mezun oldu. Aynı yıl Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi Ana Bilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı. 2021 yılında “Abbâsî-Bizans İlişkileri Bağlamında Mu’tasım Billâh’ın Ammû-riye/Amorium Fethi” başlıklı teziyle yüksek lisansını tamamladı. Lisans eğitiminin ardından yaklaşık iki yıl süreyle Arapça öğretmenliği yaptı. 2022 yılında Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak göreve başladı. Hâlen aynı kurumda akademik çalışmalarını sürdürmekte, aynı zamanda Bursa Uludağ Üniversitesinde doktora eğitimine devam etmektedir. Yazar, evli ve iki kız babasıdır.

He was born in Bursa in 1996. He completed his primary and secondary education in his hometown of Bursa and graduated from Ahmet Vefik Paşa Anatolian High School in 2014. He began his theological studies at the Faculty of Theology, Çanakkale Onsekiz Mart University, and later continued his undergraduate education at the Faculty of Theology, Bursa Uludağ University, where he graduated in 2019. In the same year, he began his master’s studies in the Department of Islamic History at the Institute of Social Sciences, Bursa Uludağ University. He completed his master’s degree in 2021 with a thesis entitled “The Conquest Of Amorium By Mu’tasim Billah Within the Context of Abbâsîd-Byzantine Relations”. Following his undergraduate studies, he worked as an Arabic teacher for approximately two years. In 2022, he was appointed as a research assistant in the Department of Islamic History at the Faculty of Theology, Kilis 7 Aralık University. He currently continues his academic work at the same institution while pursuing his PhD at Bursa Uludağ University. He is married and has two daughters.

Kitap Hakkında

Bir Hedef Şehir Amorium

-İstanbul Yolunda İslam-Doğu Roma Mücadelesi-

Anadolu'nun tarih boyunca farklı siyasi güçler arasındaki mücadelelere sahne olması, önemli güzergâhlar üzerinde bulunan bazı şehirlerin askerî, siyasi ve iktisadi bakımdan öne çıkmasına sebep olmuştur. Günümüzde Afyonkarahisar'ın Emirdağ ilçesi sınırları içerisinde kalıntıları bulunan Amorium da bu şehirlerden biridir. Eski çağlardan itibaren Anadolu'nun önemli ulaşım ağlarıyla irtibatlı olan şehir, Roma döneminde giderek gelişmiş, Doğu Roma hâkimiyeti sırasında ise Anadolu'nun başlıca askerî ve idari merkezlerinden biri hâline gelmiştir. Anadolu eyaletinin merkezi olması, güçlü surları, İstanbul'a uzanan yollar üzerindeki konumu ve "Amorium Hanedanı" olarak bilinen üç imparatorun memleketi olması, şehrin önemini daha da artırmıştır.

Bu çalışma, Amorium'un tarihî gelişimini ve İslam-Doğu Roma mücadelesindeki yerini uzun bir tarihî süreç içerisinde incelemektedir. Bu doğrultuda öncelikle şehrin coğrafi konumu, adının kökeni, eski çağ ve Roma dönemlerindeki gelişimi, Doğu Roma devrinde kazandığı askerî, idari ve dinî hüviyet ele alınmıştır. Selmân-ı Fârisî'nin İslâm'dan önce Amorium'da bulunmasına ilişkin rivayetler çerçevesinde şehrin Araplarla erken dönemdeki bağlantıları da değerlendirilmiştir. Ardından Hz. Peygamber (s.a.s.) döneminde başlayan Müslüman-Rum ilişkileri ile Hulefâ-yı Râşidîn, Emevî ve Abbâsî dönemlerinde Anadolu'ya gerçekleştirilen seferler incelenmiş, İstanbul'un Müslümanlar açısından önemli bir hedef hâline gelmesiyle birlikte Amorium'un İslâm ordularının karşısına neden tekrar tekrar çıktığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın merkezinde, bu uzun tarihî sürecin en dikkat çekici safhasını teşkil eden 223/838 tarihli Büyük Amorium Seferi bulunmaktadır. Doğu Roma İmparatoru Theophilos dönemindeki gelişmeler, Zibatra ve Malatya'ya yönelik saldırılar, Mu'tasım Billâh'ın sefer hazırlıkları, Abbâsî ordusunun Anadolu'ya girişi, Dazimon Muharebesi, Ankara'nın ele geçirilmesi, Amorium'un kuşatılması ve şehrin zaptı kaynaklar ışığında ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Sefer sonrasında meydana gelen gelişmeler, seferin Doğu Roma ve Abbâsîler üzerindeki etkileri, Ebû Temmâm'ın "Fethu Ammûriye" kasidesi ile Amorium'un sonraki tarihî seyri de araştırmanın kapsamına dâhil edilmiştir.

Çalışmada İslam tarihi kaynakları ile Doğu Roma kronikleri, coğrafya, biyografi ve edebiyat eserleri, arkeolojik veriler ve modern araştırmalar karşılaştırmalı biçimde değerlendirilmiştir. Böylece Amorium'un tarihî yeri coğrafi konumu ve yüzyıllar boyunca üstlendiği askerî, siyasî ve stratejik işlevler çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi; Amorium; Ammûriye; Anadolu; İstanbul; İslam-Doğu Roma İlişkileri

About the Book

A Target City Amorium

-The Muslim–Eastern Roman Struggle on the Road to Constantinople-

Throughout history, Anatolia was the scene of struggles among various political powers, a circumstance that caused certain cities situated along major routes to acquire particular military, political, and economic importance. Amorium, whose ruins are located today within the boundaries of the Emirdağ district of Afyonkarahisar, was one of these cities. Connected to Anatolia's major transportation networks since antiquity, the city gradually developed during the Roman period and became one of the principal military and administrative centers of Anatolia under Eastern Roman rule. Its status as the center of the Anatolikon Theme, its formidable fortifications, its position on the routes leading to Constantinople, and its association with three emperors of the so-called "Amorian Dynasty" further enhanced the city's significance.

This study examines the historical development of Amorium and its place in the Muslim–Eastern Roman struggle over an extended historical period. To this end, it first addresses the geographical location of the city, the origin of its name, its development during antiquity and the Roman period, and the military, administrative, and religious character it acquired under Eastern Roman rule. The city's early connections with the Arabs are also evaluated within the framework of reports concerning Salmān al-Fārisī's presence in Amorium prior to his conversion to Islam. The study then examines Muslim–Eastern Roman relations beginning in the time of the Prophet Muhammad (pbuh), together with the expeditions into Anatolia undertaken during the periods of the Rightly Guided Caliphs, the Umayyads, and the Abbasids. In this context, it seeks to explain why Amorium repeatedly emerged as a major objective of Muslim armies as Constantinople became an increasingly important target for the Muslims.

At the center of the study is the Great Amorium Campaign of 223/838, which constituted the most remarkable phase of this long historical process. The developments during the reign of the Eastern Roman emperor Theophilos, the attacks on Zibatra and Malatya, al-Mu'taṣim Billāh's preparations for the campaign, the Abbasid army's advance into Anatolia, the Battle of Dazimon, the capture of Ankara, the siege of Amo

rium, and the conquest of the city are examined in detail in the light of the available sources. The developments following the campaign, its impact on both the Eastern Roman Empire and the Abbasid Caliphate, Abū Tammām's ode "Fath Ammūriyya", and the subsequent historical course of Amorium are also included within the scope of the study.

The study comparatively evaluates Islamic historical sources and Eastern Roman chronicles alongside geographical, biographical, and literary works, archaeological evidence, and modern scholarship. In this way, it seeks to establish the historical significance of Amorium within the framework of its geographical location and the military, political, and strategic functions it performed over the centuries.

Keywords: Islamic History; Amorium; Ammūriyya; Anatolia; Constantinople; Muslim–Eastern Roman Relations

*Kızlarım Ayşe Hümeýra
ve Zeynep Şifa'ya ithafen...*

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	xiii
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu, Muhtevası ve Amacı	1
2. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları	2
BİRİNCİ BÖLÜM	
AMORİUM: KONUMU, ADI ve TARİHSEL KİMLİĞİ	9
1. Amorium'un Coğrafi Konumu ve Adı	9
2. Eski Çağ'da Amorium	11
3. Roma Döneminde Amorium	13
4. İslam Öncesi Arap Bağlantıları ve Amorium	17
İKİNCİ BÖLÜM	
İSTANBUL YOLUNDA AMORİUM'UN HEDEFE DÖNÜŞMESİ	21
1. Müslüman-Rum İlişkilerinin Başlangıcı	23
1.1. Hicret Öncesi İlişkiler	23
1.2. Hicret Sonrası İlişkiler	25
2. Hulefâ-yı Râşidîn Döneminde Anadolu'ya Geçiş ve Amorium	29
3. Emevîler Döneminde Amorium ve İstanbul Hedefi	33
4. Abbâsîler Döneminde Anadolu, İstanbul ve Amorium	41
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
BÜYÜK AMORİUM SEFERİ	49
1. Sefere Götüren Süreç	49
2. Doğu Roma'nın Zibatra'ya Saldırması	52
3. Anadolu Harekâtı	54
4. Ankara'nın Ele Geçirilmesi	58
5. Theophilos'la Yapılan Savaş	61
6. Amorium'un Zaptı	64
6.1. Şehir Kuşatması	64
6.2. Şehrin Ele Geçirilmesi	67
6.3. Ordunun Merkeze Dönüşü	75

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BÜYÜK AMORİUM SEFERİNİN ETKİLERİ ve ŞEHRİN AKİBETİ 77

1. Doğu Roma'ya Etkileri 77

2. Abbâsîler'e Etkileri 81

2.1. Fethu Ammûriye Kasidesi 82

3. 838 Sonrası Amorium 87

SONUÇ 93

KAYNAKÇA 97

EKLER 103

DİZİN 107

ÖN SÖZ

Şüphesiz İslam tarihi, rıza-yı ilahi gayesiyle gerçekleştirilen seferler ve büyük fetihlerle şekillenen uzun bir mücadele sürecine sahne olmuştur. Vahyin rehberliğinde hareket eden Müslümanlar, tarih boyunca çıktıkları seferlerde sonraki nesiller için örnek teşkil edecek pek çok davranış sergilemişlerdir. Bu uzun tarihî süreç içerisinde zaman zaman birtakım hataların ve yanlış uygulamaların meydana gelmiş olması da tabiidir. Dolayısıyla geçmişte yaşanan hadiselerin başarıların, doğruların ve yanlışların birlikte ele alınması, tarihî tecrübeden ders ve ibret çıkarılması bakımından önem arz etmektedir.

Hız. Peygamber'in (s.a.s.) tedrisinden geçen Müslümanlar, onun vefatından kısa bir süre sonra fetih hareketlerine girişmiş, Hulefâ-yı Râşidîn döneminde devrin iki büyük siyasi gücü olan Sâsânîler ve Doğu Roma ile mücadele etmişlerdir. Bu mücadeleler neticesinde Sâsânî Devleti tamamen ortadan kalkmış, Doğu Roma ise hâkimiyeti altındaki önemli toprakların bir kısmını Müslümanlara bırakmak zorunda kalmıştır. Doğu Roma topraklarına yönelik askerî harekâtların Hız. Peygamber (s.a.s.) döneminde başlamış olması, sonraki dönemlerde bu seferlerin devam ettirilmesinde etkili olmuş, Müslümanlar uzun yıllar boyunca Rum topraklarına düzenli akınlar gerçekleştirmişlerdir. İstanbul'un fethi düşüncesinin de canlı tuttuğu bu mücadele boyunca yollar, geçitler, kaleler ve müstahkem şehirler iki taraf arasındaki askerî rekabetin seyrini belirleyen başlıca unsurlar arasında yer almıştır. Bu şehirlerden biri, hatta belki de en dikkat çekicilerinden biri, Müslüman kaynaklarında Ammûriye, Doğu Roma kroniklerinde ve Batı kaynaklarında ise Amorium adıyla zikredilen şehirdir.

Bugün Afyonkarahisar'ın Emirdağ ilçesi sınırları içerisinde kalıntıları bulunan Amorium, tarihinin yalnızca belirli bir döneminde önem kazanmış sıradan bir Anadolu şehri değildir. Eski

çağlardan itibaren önemli güzergâhlar üzerinde bulunması, Roma döneminde siyasi ve iktisadi bakımdan giderek öne çıkması, özellikle Doğu Roma devrinde üstlendiği askerî ve idari vazifeler şehri Anadolu tarihinin dikkat çeken merkezlerinden biri hâline getirmiştir. Nitekim Bizans döneminde Anadolu eyaletinin merkezi ve Anadolu ordularının önemli karargâhlarından biri olan Amorium, imparatorluğun doğu sınırlarından İstanbul'a uzanan güzergâh üzerinde mühim bir mevki işgal etmiştir.

Amorium'un beni bu çalışmaya götüren hikâyesi ise şehrin en çok bilinen hadiselerinden biriyle başladı. Arapça hazırlık okuduğum yıl Bağdatlı Sarf hocamın bir sohbetinde Mu'tasım Billâh'ın (833-842) Ammûriye seferinden sitayişle bahsetmesi, şehirle ilk ciddi temasım oldu. Sonraki yıllarda yaptığım okumalarla meselenin akademik bir çalışmaya değer olduğunu fark ettim. Nihayetinde Mu'tasım Billâh'ın 223/838 yılında gerçekleştirdiği Ammûriye seferini yüksek lisans tezimin konusu olarak belirledim. Başlangıçta bir sefer vesilesiyle tanıdığım Amorium, araştırma ilerledikçe benim için yalnızca fethedilen bir şehir olmaktan çıkıp İslam-Doğu Roma mücadelesinin Anadolu'daki seyrini takip etmeye imkân veren önemli bir tarihî merkez hâline geldi. Araştırma sürecinde şehri ziyaret etme imkânı bulmam da Amorium'a yönelik ilgimin artmasında etkili oldu.

Amorium'un hikâyesi 223/838 yılından çok daha önce başlamaktadır. Şehir, Müslümanların Anadolu içlerine yöneldiği erken dönemlerden itibaren çeşitli defalar İslam ordularının karşısına çıkmış, Hulefâ-yı Râşidîn, Emevîler ve Abbâsîler devirlerinde kuşatılmış, bazı seferlerde kısa süreliğine ele geçirilmiş, İstanbul'a yönelen harekâtlar sırasında ise stratejik konumuyla öne çıkmıştır. Bu sebeple Amorium'u yalnızca 223/838 yılındaki büyük kuşatmayla tanımlamak, şehrin İslam tarihi bakımından taşıdığı daha uzun süreli önemi yeterince ortaya koymamaktadır.

223/838 yılında gerçekleştirilen büyük Abbâsî seferi ise Amorium'un İslam-Doğu Roma mücadelesindeki uzun tarihi-

nin en dikkat çekici safhalarından birini teşkil etmektedir. İmparator Theophilos (829-842) döneminde yaşanan gelişmelerin ardından Mu'tasım Billâh idaresinde Anadolu'ya giren Abbâsî ordusunun doğrudan Amorium'u hedef alması, yalnızca dönemin siyasi gelişmeleriyle değil, şehrin Doğu Roma Anadolu'sunda sahip olduğu askerî ve idari konumla da yakından ilgilidir. Bu bakımdan 838 yılındaki hadiseyi yalnızca Mu'tasım Billâh'ın gerçekleştirdiği büyük bir askerî başarı olarak değil, uzun süredir İslam ordularının hedefleri arasında yer alan Amorium'un tarihindeki başlıca dönüm noktalarından biri olarak değerlendirmek daha isabetli görünmektedir.

Elinizdeki kitap da esasen bu bakış değişikliğinin bir neticesidir. Yüksek lisans tezi olarak başlayan çalışma, ilk hâlinde daha ziyade Mu'tasım Billâh'ın Ammûriye seferi ve şehrin fethi üzerinde yoğunlaşırken, zaman içerisinde Amorium'un geçmişine ve İslam-Doğu Roma mücadelesindeki uzun süreli konumuna ve şehrin 838 yıkımından sonraki durumuna dair yapılan yeni okumalarla genişletilmiştir. Böylece çalışma, tek bir seferi merkeze alan çerçeveden uzaklaşarak Amorium'un yüzyıllar boyunca neden önemli bir hedef hâline geldiğini anlamaya yönelmiştir. Şehrin eski çağlardan Doğu Roma dönemine uzanan geçmişi, Anadolu yolları üzerindeki mevkii, imparatorluğun savunma sistemi içerisindeki yeri, Müslümanların farklı dönemlerde buraya gerçekleştirdikleri akınlar ve nihayet 838 yılındaki büyük sefer, aynı tarihî sürecin birbirini tamamlayan safhaları olarak ele alınmıştır.

Bu bakımdan kitabın *Bir Hedef Şehir: Amorium – İstanbul Yolunda İslam-Doğu Roma Mücadelesi* şeklindeki adı da çalışmanın ulaştığı yeni çerçeveyi yansıtmaktadır. Burada mesele yalnızca Amorium'un kim tarafından ve hangi tarihte ele geçirildiğini ortaya koymak değildir. Bunun yanında Anadolu'nun ortasında bulunan bu şehrin neden tekrar tekrar hedef hâline geldiği, Müslümanların Anadolu içlerine ve İstanbul istikametine yönelen harekâtlarında nasıl bir yer tuttuğu, ayrıca İslam-Doğu

Roma mücadelesinin uzun seyri içerisinde nasıl bir askerî ve siyasi önem kazandığı da ele alınmaktadır. Mu'tasım Billâh'ın 838 yılındaki seferi ise bu uzun tarihî sürecin en önemli halkalarından biri olarak kitapta kendine yer bulmaktadır.

Bu çalışmanın ilk nüvesinin ortaya çıkmasından bugünkü kitap hâline ulaşmasına kadar geçen süreçte katkılarını gördüğüm pek çok kişiye teşekkür borçluyum. Konunun yüksek lisans tezi olarak belirlenmesinden araştırmanın yürütülmesine kadar birçok aşamada fikir ve tecrübelerini benimle paylaşan saygıdeğer danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi İlhami Oruçoğlu'na, savunma jürisinde yer alarak tezime önemli katkılarda bulunan Doç. Dr. Şevket Yıldız ile Prof. Dr. Yunus Akyürek'e, gerek yüksek lisans ders döneminde gerekse araştırma sürecindeki istişarelerimizde ilmî çalışma usulü ve kaynaklara ulaşma hususunda ufkumu açan ve çalışmayı bir kitaba dönüştürme hususunda beni cesaretlendiren muhterem hocam Prof. Dr. Adem Apak'a teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın ilk safhasından kitabın bugünkü hâline ulaşmasına kadar geçen süreçte dua, temenni ve teşvikleriyle daima yanımda olan aileme, özellikle çalışmamı okuyarak tespit, tenkit ve tashihlerini istifademe sunan babam Hüseyin Vuran'a teşekkürü borç bilirim. Metni okuyup dil, anlam ve ifade bakımından katkıda bulunan kıymetli arkadaşlarım Arş. Gör. Mehmet Vehbi Yavuz'a ve Arş. Gör. Ömer Faruk Bilgin'e de teşekkür etmek benim için değerli bir vazifedir. Çalışmanın uzun araştırma ve yazım sürecinde gösterdiği anlayış ve sabırla her zaman yanımda olan kıymetli eşime ise gönülden müteşekkirim.

Bu çalışmayı tamamlamayı nasip eden Allah'a sonsuz hamd ü sena olsun. Yüce dini İslam'ı yaşama hususunda bizlere en güzel örnek kıldığı elçisi Hz. Muhammed'e (s.a.s.) salat ve selam olsun.

Hasan Vuran

Kilis 2026